

17 HAZİRAN 2000

Eflâton, Muvaffak. "Türk edebiyatında müstezad." Yüksek Lisans
Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, 1997. (Danışman: Prof. Dr. Mustafa
İsen)

100f!

آن است که الفاظ و معانی برابر باشد. بدین معنی که سخن و مفهوم، هیچ یک بیشتر یا کمتر از دیگری نباشد. در واقع مساوات حد منطقی میان اطناب* و ایجاز* است: «ما فتنه بر تو ایم و تو فتنه بر آینه - ما را نگاه در تو، تو را اندر آینه / تا آینه جمال تو دید و تو روی خویش - تو عاشق خودی ز تو عاشق تر آینه.» (خاقانی) در کتاب‌های علمی، به دلیل عدم تسلط زبان بر موضوع و لزوم رساندن کامل و کافی موضوع به خواننده، اساس بیان بر مساوات است. در گفتار روزمره نیز به دلیل برتری موضوع بر زبان و در واقع عدم توجه شنونده به زبان و رویکرد اساسی اش به مفهوم پیام، مساوات رعایت می‌شود.

منابع: آیین سخن، ۴۶ - ۴۷؛ اصول علم بلاغت، ۴۹۳ - ۴۹۷؛ بدایع الافکار، ۷۸؛ تاریخ نقد جدید، ۱/۴۱۴؛ روش گفتار، ۱۷۸؛ فرهنگ ادبیات فارسی دری، ۴۶۱؛ فرهنگ بلاغی - ادبی، ۲/۲۳۳؛ فنون بلاغت و صناعات ادبی، ۴۱۰؛ معالم البلاغه، ۱۹۸؛ معانی، شمسیا، ۱۶۲-۱۶۳؛ معانی و بیان، آهتی؛ معانی و بیان، تجلیل، ۳۸؛ المعجم، ۳۷۸؛ نوشته‌های کسروی درباره زبان فارسی، ۲۳۴-۲۳۵.

عباسپور

مسیخ (mo.sab.baq)، در لغت به معنی تمام کرده و در اصطلاح عروض، رکنی است که تحت زحاف* اسباع* قرار گیرد، بدین صورت که فاعلاتن تبدیل به فاعلاتان شود و مفاعیلن به مفاعیلان بدل گردد.

منابع: شعر و شاعری در آثار خواجه نصیر، ۱۹۸؛ عروض سیفی و قافیه جامی، ۳۶؛ فرهنگ بلاغی - ادبی، ۲/۱۰۲۴؛ فرهنگ عروضی، ۱۰۷؛ واژه‌نامه هنر شاعری، ۱۱.

صفوی

مستّر، بحر ← مستحدث

مستحدث (mos.tah.das)، در لغت به معنی نویافته است، و در اصطلاح عروض، بحوری است که عروضیان ایران، مانند بهرام سرخسی و بزرجمهر قسیمی، پدید آورده‌اند. نام‌های بحور مستحدث چنین است: صریم، کبیر، بدیل، قلیب، حمید، صغیر، اصم، سلیم، حمیم، مصنوع، مستعمل، اخرس، مبهم، مهمل، معکوس، قاطع، مشترک، معمم، مستّر، معین و باعث. نه بحر اول از این بیست و یک بحر از دایره منعکسه، شش بحر بعدی از منعکفه و شش بحر آخر نیز از منغلطه خارج می‌شود. شمس قیس رازی عقیده دارد که پدید آوردن این بحور، کوششی بیهوده بوده است و به همین سبب در المعجم، هنگام بحث درباره

آن‌ها، فقط به شرح و تفتیح ابیات در نه بحر دایره منعکسه می‌پردازد و بر آن است که فقط همین نه بحر اندکی به شعر نزدیک است و درباره دوازده بحر دیگر معتقد است تنها برخی از ابیات آن‌ها که از بحور مشهور به دست می‌آید، اندکی به نظم نزدیک است و باقی را «نثری بی مزه» می‌خواند. او حتی هنگام بحث درباره بحور دایره منعکسه نیز تنها به ذکر آنچه خفیف‌تر است می‌پردازد تا باقی ابیات بحور را خوانندگان با آن‌ها مقایسه کنند. بحور دایره منعکسه چنین است: صریم (مفاعیلن فاعلاتن فاعلاتن)، کبیر (مفعولات مفعولات مستفعلن)، بدیل (مستفعلن فاعلاتن)، قلیب (فاعلاتن فاعلاتن مفاعیلن)، حمید (مفعولات مستفعلن مفعولات)، صغیر (مستفعلن فاعلاتن مستفعلن)، اصم (فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن)، سلیم (مستفعلن مفعولات مفعولات) و حمیم (فاعلاتن مستفعلن مستفعلن). بحور دایره منعکفه چنین است: مصنوع (مفاعیلن مستفعلن فاعلاتن)، مستعمل (مفعولات مستفعلن فاعلاتن)، اخرس (مستفعلن فاعلاتن مفاعیلن)، مبهم (مستفعلن فاعلاتن مفعولات)، مهمل (فاعلاتن مفاعیلن مستفعلن) و معکوس (فاعلاتن مفعولات مستفعلن). بحور دایره منغلطه چنین است: قاطع (مستفعلن مفعولات فاعلاتن)، مشترک (فاعلاتن مستفعلن مفاعیلن)، معمم (مفعولات فاعلاتن مستفعلن)، مستر (مستفعلن مفاعیلن فاعلاتن)، معین (فاعلاتن مستفعلن مفعولات) و باعث (مفاعیلن فاعلاتن مستفعلن).

منبع: المعجم فی معیاری اشعار العجم، ۱۸۱-۱۸۹.

شکیبا

مستزاد (mos.ta.zād)، در لغت به معنی زیاد شده و در اصطلاح ادبی، یکی از قالب‌های شعر فارسی است که پس از هر مصراع، یک مصراع کوتاه‌تر، اما از جنس وزن همان مصراع و اغلب هم قافیه با آن، که پاسخ مصراع بلندتر است، آورده شود. شکل قرار گرفتن مصراع‌ها در مستزاد را می‌توان چنین نشان داد:

_____ آ _____ آ _____
_____ آ _____ آ _____
_____ ب _____ ب _____
_____ آ _____ آ _____
_____ پ _____ پ _____

Zubdat al-nuṣra, ed. Houtsma, 100), and his office seems to have corresponded to the 'Abbāsīd *dīwān al-zimām* or *dīwān al-azimma* "office of financial control" [see *DĪWĀN*, i], although the term *dīwān al-zimām* is also found under the Saldjūks, apparently for the *dīwān al-istifā*². Although we have no direct information on the workings of this office in Saldjūk times, A.K.S. Lambton surmises that it was divided into sub-departments, such as the *dīwān-i mu'āmalā wa kismat*, concerned *inter alia* with a tax-farming contracts, and that there was a network of provincial *mustawfīs* or *āmils* who allocated locally the taxation required by the centre and disbursed from the money thus collected local pensions, salaries, etc. (see H. Horst, *Die Staatsverwaltung der Großselgügen und Hōrazmšāhs (1038-1231)*, Wiesbaden 1964, 51-2 and *passim*; Lambton, in *Camb. hist. of Iran*, v, 257-8). The *mustawfī* in the central administration had certainly to be a man of great administrative and financial competence, and he often wielded extensive influence in the state; thus under Sultan Berk-yaruḡ, Maḡjd al-Mulk al-Ḳummī al-Balāsānī [q.v.] (d. 492/1099) was the real power behind the incompetent vizier Fakhr al-Mulk b. Nizām al-Mulk. On several occasions in Saldjūk history, the office was a stepping-stone to the vizierate itself: thus Sa'd al-Mulk Abu 'l-Mahāsīn was first *mustawfī* and then in 496/1103 vizier to Muḡammad b. Malik-Shāh, and Kamāl al-Mulk al-Simīrumī was *mustawfī* at the end of Muḡammad's reign and then in 512/1118 vizier to Maḡmūd b. Muḡammad (C.L. Klausner, *The Seljuk vizierate. A study of civil administration 1055-1194*, Cambridge, Mass. 1973, 16, 21, 39 and *passim*).

Under the Mongols, the title was given to the superintendents of provincial finances (e.g., Ḥamd Allāh Mustawfī [q.v.] and his great-grandfather; cf. E.G. Browne, *Lit. hist. of Persia*, iii, 87), and under the Tīmūrīds, Ṣafawīds and Ḳāḏjārs, the *mustawfī 'l-mamālik* filled the office of a secretary of state in charge of the public treasury accounts, while the ordinary *mustawfī* was one of the lesser officers of the court (R. du Mans, *Estat de la Perse en 1660*, ed. Schefer, Paris 1890, 26, 178-9; A. Olearius, *Voyages and Travels*, London 1669, 274; Sir J. Malcolm, *History of Persia*, London 1815, ii, 437; R.G. Watson, *History of Persia*, London 1866, 16-17; *Tadhkirat al-mulūk*, tr. Minorovsky, 54, 122-5, 141). There was also in the Ṣafawīd period a *mustawfī-yi khāssa* who was in charge of accounting for the crown estates (*ibid.*, 123-4; R.M. Savory and B. Fragner, in *Camb. hist. of Iran*, vi, 354, 554). *Mustawfī 'l-mamālik* might, however, under the latest Ḳāḏjārs, be a title personal to a particular individual, who might be the Minister of the Interior (as in 1890) or even Prime Minister (as in 1910).

In Egypt, under the Fāṭimīds and Mamlūks, the *mustawfī* might be the head of a *dīwān* (as of the *dīwān al-djāysh*) or hold a less exalted, but still important, position as financial controller in such matters as the *iktā'āt* or military fiefs (cf. al-Maḡrīzī, *Khītat*, Būlak 1270, ii, 193, middle and 227, under *nazr al-djāysh*). The ordinary *mustawfī* was a minor official of the status of a clerk employed under a *shādd*, or overseer, in land-surveys or crop-estimation or else in a government office such as the depot of the government grain monopoly (*op. cit.*, ed. Wiet, ii, ch. 32, 23-5).

Bibliography: In addition to works cited in the article, see E. Quatremère, *Hist. des Sultans mamlouks de Makrizi*, i/1, 202-3; Mīrzā Muḡammad Ḳazwīnī, *Muḡaddima to Djuwaynī, Ta'rikh-i Djahān-gushā*, GMS, XVI, London 1912.

(R. LEVY-[C.E. BOSWORTH])

MUSTAWFĪ [see ḤAMD ALLĀH MUSTAWFĪ].

MUSTAZĀD (A.) a classical verse form employed in Persian and kindred literatures, principally Turkish and Urdu. Its literal meaning is "additional", and the term has sometimes been translated in English as "increment poem" (cf. E.G. Browne, *A literary history of Persia*, ii, 41). In its most common form, it is a poem based upon the pattern of the *ghazal* or the *rubā'ī*, in which each hemistich is followed by a short metrical line. This short line is metrically related to the principal hemistich, and usually comprises the first and last feet to the metre employed in the latter. The metres frequently used in the *ghazal*-based *mustazāds* include the *hazādj-i muthamman-i akhrab-i makfūf-i maḡdhūf* (---u/---u/---u/---u/---), the *ramal-i muthamman-i maḡdhūf*, (---u/---u/---u/---u/---), and the *ramal-i muthamman-i makhbūn-i maḡdhūf* (---u/---u/---u/---u/---). The *rubā'ī*-based *mustazāds* employ one or the other special metres prescribed for the *rubā'ī*.

The different varieties of *mustazāds* may be distinguished not only by their basic *ghazal* or *rubā'ī* forms, but also by their rhyme scheme. In the majority of cases, the rhyming in the *mustazād* is of two kinds. The first category consists of poems in which the rhyme in the short line corresponds with that of the main hemistich; while the other category is comprised of examples wherein the short line has a rhyme of its own independent from the rhyme in the main hemistich.

The *mustazād* has remained a sparsely-used form, presumably because of its unorthodox character. One of the underlying principles of Arabic-Persian prosody is that all the lines in a given poem should be in one metre and conform to the same metrical length. Accordingly, the *mustazād*, with its mingling of long and short lines, does not fit into the general pattern, and could not but remain an exception in a poetical tradition constricted by rigid conventions.

Perhaps the earliest known *mustazād* in Persian (incidentally a deviation from the metrical rule described in the beginning) is one which was written by Mas'ūd-i Sa'd-i Salmān (d. 515/1121) (cf. *Dīwān-i Mas'ūd-i Sa'd-i Salmān*, ed. Rashīd Yāsīmī, Tehran 1318 *sh.* 1939, 561). Sporadic examples of the *mustazād* are found in the works of several early poets such as *Djalāl al-Dīn Rūmī* (604-72/1207-73), Amīr *Khushraw* (651-725/1253-1325), *Khwādju* of Kirmān (d. ca. 762/1361), and Ibn Ḥusām Harawī (d. 757/1355-7). At a later date, the poet Abu 'l-Ḥasan Yaghma *Djandakī* (1782-1859) composed a number of *mustazāds* as mourning songs (*nawḡas*) for ceremonies connected with the martyrdom of Husayn. Some of these show a departure from the accustomed trend in the sense that each principal hemistich is followed by two short lines of varying metrical length. During the early period of modern Persian poetry, the *mustazād* was employed by Bahār (d. 1951), Ashraf of Gilān (d. 1934), Lāhūtī (d. 1957) and 'Ishkī (d. 1924) for some of their political poems, both serious and satirical.

Bibliography (in addition to references given in the text): F. Gladwin, *Dissertations on the rhetoric, prosody and rhyme of the Persians*, Calcutta 1801; F. Rückert, *Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser*, repr. Wiesbaden 1966; H. Blochmann, *The prosody of the Persians*, Calcutta 1872; E.G. Browne, *The press and poetry of modern Persia*, Cambridge 1914; Munibur Rahman, *Post-revolution. Persian verse*, Aligarh 1956; idem, *An anthology of modern Persian poetry*, i, Aligarh 1958; Sayyid Maḡmūd Nashāt, *Zib-i sukhan*, i, Tehran 1342 *sh.*/1963; L.P. Elwell-Sutton, *The Persian metres*, Cambridge 1976; Yaghma *Djandakī*, *Madjma'a-yi āthār-i Yaghma Djandakī*, i, ed. Bāstānī Pārīzī, Tehran 1357 *sh.*/1978.

(MUNIBUR RAHMAN)

نظر مستتر در شعر فارسی

Mustard

دکتر فرامرز گودزی

برخلاف نظریه کسانی که نوجوئی و نوآوری را خاص شعر و شاعری زمان ما می‌پندارند نوآوری در شعر پارسی از ابتدا وجود داشته و انگیزه پیدایش انواع شعر بوده است منظور نوجوئی در شکل ظاهری شعر از نظر ترکیب کلمات است والا نوجوئی معنوی که باعث بوجود آمدن سبکهای سه گانه خراسانی - عراقی - هندی است خود مبغی است بسیار مفصل که شامل همه تاریخ شعر و شاعری پس از اسلام است .

یکی از نوآوریها در شکل شعری ما که بتوان آنرا آخرین تغییر ساختمانی شعر قدیم پارسی (منظور شعر کلاسیک یا شعر قدیم در مقابل شعر نو است) دانست مستتر است . مستتراد به معنی اضافه شده یا زیاد شده است و به اشعاری گفته می‌شود که در آخر هر یک از مصاریع آن چند کلمه یا جمله‌ای متناسب با وزن آن که ممکن است با آن هم قافیه باشد یا نباشد آورده شود مثلاً در مطلع غزل زیبای مستتراد خواجه جملات «گر رفت خطائی» و «با وعده وفائی» مستتراد است :

کس نیست که گوید زمن آن ترك ختا را
باز آی که داریم توقع ز تو یارا
چنانکه می‌بینیم اگر دوبند مستتراد را برداریم باز هم شعر از نظر شکل ظاهری کامل

است

کس نیست که گوید زمن آن ترك ختارا
باز آی که داریم توقع ز تو یارا
معنی بیت فوق اگر چه با برداشتن مستتراد آن باز هم کامل بنظر میرسد ولی مقصود شاعر را آنچنان که باید نمیرساند . در بعضی از ابیات اگر مستتراد را برداریم بکلی معنی شعر نامفهوم و مقصود شاعر ناتمام میماند به بیت زیر از غزل خواجه توجه کنید :

در شهر شما قاعده باشد که نپرسند
آخر چه زیان مملکت حسن شمارا
احوال غریبان
از بی سروپائی

که با برداشتن مستتراد بیت بی معنی زیر بدست می‌آید :

در شهر شما قاعده باشد که نپرسند
آخر چه زیان مملکت حسن شما را

بنابراین میتوان گفت مستتراد شعری است که در آخر هر یک از مصاریع آن جمله‌ای

D. 7446

ysisi ve bazı fasılların konuları birbirinden farklıdır. Eserin; (Çelebioğlu 1999: 151)'de söz edilen Konya Konyanoğlu Müze Kütüphanesi 13368 numarada kayıtlı nüshasını göremediğimiz için farklılık olup olmadığı hakkında bilgi veremiyoruz.

³ Akarsu, *Cevâhîr-nâme*'nin, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü 822, Bibliothèque Nationale T. 572 ve Hacılar Müzesi Kütüphanesinde (kayıp) olmak üzere üç nüshasından söz etmektedir (1993: 29). Uyar Akalın, kayıp Hacılar Müzesi nüshasının Hat Sanatları Müzesine devredildiğini, *Risâleler Mecmuası* ismiyle envanter no: 840/kayıp no: 85'e kaydedildiğini, Hat Sanatları Müzesi nüshasında eserin adının *Cevher-nâme*, Bibliothèque Nationale nüshasında ise *Cevâhîriyye* olduğunu belirtmektedir (2001: 443)'te. Biz, Milli Kütüphane 06 MK Yz A 8046/2'de kayıtlı *Cevâhîr-nâme*'nin de Za'îf'in eserinin bir nüshası olduğunu saptadık. Fakat çalışmamızda müellif nüshası olması sebebiyle (Za'îf: Revan Köşkü 822, v. 173b-179b)'yi kullandık. Alıntıları eserin sadece bu nüshasından yaptığımız için de herhangi bir kısaltma kullanmadık doğrudan varak numaraları vermenin yeterli olduğunu düşündük.

⁴ Akarsu, bu eserin Ahmed bin 'Abdül-'azîz Gevherî'ye ait Farsça *Cevâhîr-nâme*'nin tercümesi olduğunu (1993: 29); Anhegger ise, Ahmed bin 'Abdül-'azîz Gevherî'ye ait olabileceğini söylemektedir (1950: 134). Ayrıca Millî Kütüphane Yz. A. 4377'de kayıtlı ve asıl *Cevâhîr-nâme*'den müntahap olduğu bildirilen bir Farsça *Cevâhîr-nâme*'nin hem tertibi, hem de içerdiği bilgiler bakımından Za'îf'in tercüme ettiği eserin nüshalarından birisi olması ihtimali kuvvetlidir. Fakat bu Farsça yazmada da ne eserin adına, ne de seçmeyi hazırlayana ilişkin bir bilgi mevcuttur. Ayrıca Za'îf'in tercüme ettiği eserin mütercimi belli olmayan biri yazma, diğeri matbu iki tercümesi daha bulunmaktadır. Yazma nüsha, Doç. Dr. Abdülkadir Gürelin özel kitaplığındadır. Matbu nüshanın künyesi şöyledir: *Cevâhîr-nâme*, Kayulzâde Tabhânesi, 1274. Her iki tercümede de eserin aslının veya yazarının adına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁵ Terimleşmiş olduğu düşüncesiyle doğrudan aktardığımız kelimeler, metinlerdeki yazımları göz önüne alınarak okunmuştur. Bu durum aynı kelimenin "karaşak / karcaşak; bûrek / bögrek" vb. farklı biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

⁶ "Perişân düş, karaşak düş, karcaşak düş" ifadeleri öncelikle "karışık ve kötü rüya"yı çağrıştırmaktadır. Fakat bunların, "ihlîlâm olmak" kavramıyla art arda kullanıldıkları cümlelerin de olduğu göz önüne alınrsa, "cinsel rüya" anlamını da içerebilecekleri düşünülebilir. Metinlerde açıklama yapılmadığı için kesin bir yargıda bulunmak mümkün görünmemektedir.

⁷ İncelediğimiz iki *Cevâhîr-nâme*'de de "baras, ak bahak, kara bahak, bahak" hastalıklarının tanımına yönelik bir bilgi mevcut değildir. Osmanlıca sözlüklerde de bu kelimelere, hiçbir ayrıma tabi tutulmadan, "abraşlık hastalığı" karşılığı verilmektedir. Akdeniz Sarı; İbni Sînâ'nın Kânûn'unun yedinci fennî "Ziyet"te, ciltte renk değişimiyle seyreden "bahak"

(vitiligo) ve "baras" (achromic leprosy) gibi hastalıklar, aralarındaki farklar ve tedavilerinin de anlatıldığına, bunlardan "bahak"ın "sadece tende olduğu"na, "baras"ınsa "tenden ete indiği"ne ve "kubâ" illetinin bir cinsine "baras-ı esved" (Black leprosy, lepra nigricans) dendiğine işaret etmektedir (1990: 389-390).

⁸ "Ak bahak, kara bahak, bahak" terimleri için bkz. 7 numaralı dip not.

⁹ "Bahak, baras" terimleri için bkz. 7 numaralı dip not.

KAYNAKÇA

Adivar, A. Adnan. (1991), *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Akarsu, Kâmil. (1993), *Rumelili Za'îfî Hayatı Sanatı Eserleri ve Divanından Seçmeler*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Akdeniz Sarı, Nil. (1990), "İbn-i Sînâ'nın Kânûn'undan 'Ziyet' Bahsinin Tanıtılması", *Uluslararası İbn Türk Hâzemi, Fârâbi, Beyrûni ve İbn Sînâ Sempozyumu Bildirileri (9-12 Eylül 1985)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Anhegger, R. (1950), "16. Asır Şairlerinden Za'îf", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 1-2.

Argunşah, Mustafa. (1990), "15. yy.da Yazılmış Tuhfe-i Murâdî İsimli Cevher-nâme'de Geçen Değerli Taşlarla İlgili Terimler", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi* 6.

— (1999), *Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvânî, Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin-Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çelebioğlu, Amil. (1999), *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi*, (Yayına Hazırlayanlar: N. Öztoprak-Sebahat Deniz), İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Gökay, Orhan Şaik. (1991), "Kitâb-ı Cevherü'l-Cevâhîr", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi Yayınları.

Mustafa bin Seydî, *Cevâhîr-nâme-i Sultân Murâdî*, Beyazıt Kütüphanesi 614 (Millî Ktb. MFA 5019); Muallim Cevdet K 489.

Tanyu, Hikmet. (1968), *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Uyar Akalın, Berrin. (2001), *Za'îfî, Gülşen-i Stürg, İnceleme-Metin*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Ünver, A. Süheyl. (1952), "Yağmur Taşı Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 7.

Yahyâ bin Muhammed el-Gaffârî, *Kitâbu Cevheri'l-Cevâhîr*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hırka-ı Sa'âdet 64.

Za'îfî, Pîr Muhammed bin Evranos bin Nüredîn bin Fâris. *Külliyyât, Risâle-i Cevâhîr-nâme*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü 822.

DEĞİŞİK BİR NA'T ÖRNEĞİ: FEYZÎ-İ KEFEVÎ'NİN MÜSTEZÂD KASİDESİ

A Different Example of "Na't" Genre: The "Müstezad Kaside" of Feyzi- Kefevi

Un éloge particulier du prophète (na't): La Qasida de Feyzi-i Kefevi

Muvaffak EFLATUN*

ÖZET

Na'tlar divan şiirinin lirik ve çok ilgi görmüş türlerindedir. Onları müstezat kaside gibi farklı özelliklere sahip bir nazım şekliyle birleştiren şâirler ise oldukça nadirdir. Feyzi-i Kefevî bunu başaran bir şâirdir. Bu makalede, XVII.yüzyıl Kırım şâirlerinden Feyzi-i Kefevî'nin hayatı ve eserlerinden bahsedilmiş, değişik bir na't örneği olan müstezad kasidesi değerlendirilerek, metin hâlinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Na't, Müstezâd Kaside, Feyzi-i Kefevi

ABSTRACT

Na'ts are lyric and most interested kinds of divan poetry. Poets who combines those in the poetry form possessed different feature like müstezad kaside, are rather rare. Feyzi-i Kefevî is a poet who succeed this. This article is about life and works of Feyzi-i Kefevî who is less known poet from Kırım. As an original example of Na't Müstezâd Kaside is examined and given its text.

Key Words

Na't, Müstezâd Kaside, Feyzi-i Kefevi

Bu yazıda XVII. yüzyıl şâirlerinden Feyzi-i Kefevî'nin hayatı ve eserleri üzerinde durularak, şâirin değişik bir na't örneği olan müstezâd kasidesinin metni verilecektir.

Bilindiği gibi Türk Edebiyatında en fazla ilgi görmüş türlerden biri olan na'tlar; peygamberler, Hz. Muhammed'in yakınları, dört halife ve İslâm büyükleri hakkında da yazılmış olmakla birlikte, en fazla Hz. Peygambere duyulan muhabbeti dile getirmek ve onu övmek için kaleme alınmıştır¹.

Edebiyat teorisiyle ilgili kitaplarda ki yaygın kanaatin aksine bütün nazım şekillerinde yazılan müstezâd, muhteva olarak da çeşitlilik arz eder. Şiirlerin uzun mısralarına kısa mısralar eklene-

rek oluşturulan müstezâd, divan şâirinin serbestlik arama arzusunun bir tezahürüdür. Müstezâdın bütün nazım şekillerini kapsayan özelliği şâirlerin geniş sahalarda kalem oynatmasına yol açmıştır².

Çalışmamıza konu olan müstezâd kasidenin şâiri Feyzi-i Kefevî, Kırım'ın Kefe şehrinde doğmuştur³. Asıl ismi Mehmed Feyzullah'tır. Haydar isimli birinin oğludur. Şiirlerinde "Fezî" mahlasını kullanmıştır. Ailesiyle ilgili pek fazla bilgimiz yoktur⁴.

Fezî tahsilini Kefe ve İstanbul'da tamamlamış, ömrünün büyük kısmını Kefe'de müderrislik, vaizlik yaparak geçirmiştir⁵. Bu arada tasavvufa meyletmiş, Halvetî tarikatına girerek tarikatla

* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi

2004 NİSAN 02